

DOI: <https://doi.org/10.54937/dspt.2024.24.3.63-78>

Attitudes of Students in Sports and Mainstream Classes Towards the Inclusion of a Peer with Visual Impairment in Physical and Sports Education Classes

Postoje žiakov športových a nešportových tried k inklúzii žiaka so zrakovým postihnutím do vyučovania telesnej a športovej výchovy

Dagmar Nemček, Barbora Kyselová

Abstract

The research aimed to investigate and compare the attitudes of students in sports and mainstream classes toward the inclusion of a student with a visual impairment in physical and sports education classes. Attitudes were analysed separately for the areas of social interaction, modifications to the rules of sports games, and from an overall perspective of inclusion. The research population consisted of a total of 232 primary school students in grades 6 to 9 educated in mainstream classes (n=152) and in sports classes (n=80). The research data were collected using the standardized CAIPE-R questionnaire modified for the inclusion of students with visual impairment ($\alpha=0.735$). The research found significant differences in social interactions ($U=4343$, $p=0.00^{**}$), in modifications of sports game rules ($U=4647$, $p=0.00^{**}$), and in the overall attitudes toward inclusion of a student with visual impairment in physical and sports education ($U=4185$, $p=0.00^{**}$) in favour of more positive attitudes for students in mainstream classes compared to students in sport classes.

Keywords: Student with visual impairment. Inclusive physical and sports education. Students in mainstream classes. Students in sports classes. Social interactions. Rules modifications. General attitude.

Úvod

Vzdelávanie prináša šance pre každého mladého človeka alebo dieťa, ktorému sa v čo najväčšej možnej miere podporuje intelektuálny a sociálny rozvoj a ich potenciál (Dohovor OSN, 2010). Škola je jedným z prvých sociálnych prostredí, ktoré formujú deti a mládež, pričom získavajú od svojich rovesníkov nové informácie a učia sa od nich rôzne veci. Všetky deti, bez ohľadu na ich schopnosti alebo postihnutie, majú právo byť rešpektované a uznávané ako rovnocenní členovia triednej komunity, plne sa zúčastňovať

na všetkých školských aktivitách a komunikovať s rovesníkmi všetkých úrovní a schopností s možnosťou nadväzovať priateľstvá a, samozrejme, zabávať sa (Mišová, Stavrovská a Záhorcová, 2009). Všetky deti, ktoré sú súčasťou triedy, potrebujú mať pocit, že niekam patria, mať možnosť sa porozprávať, mať kamaráta, o ktorého sa dá oprieť, a byť súčasťou sociálneho kruhu. Prirodzene, žiak so zdravotným znevýhodnením prichádza v škole do interakcie so svojimi intaktnými spolužiakmi. Každodenné stretnutia medzi spolužiakmi by mali podporovať ich vzťahy a kamarátstvo, no pokiaľ nie sú vhodne nastavené sociálne a komunikačné pravidlá, stáva sa, že intaktní žiaci vylučujú svojich spolužiakov z kolektívu. Problém s nedostatočným začlenením jednotlivca s postihnutím vnímame ako závažnú ťažkosť, ktorá môže neskôr vyústiť do komplikácií týkajúcej sa formovania osobnosti jednotlivca. Takáto negatívna sociálna interakcia žiaka s postihnutím s intaktným žiakom súvisí s predpokladmi, ako pohlavie dieťaťa, sociálne postavenie, jazykové a verbálne kompetencie, spôsob osvojovania si metód hry a hrových zručností v rovesníckej skupine, skúsenosti so sociálnym kontaktom, s postavením v rovesníckej skupine a, samozrejme, vekom (Lőrincová, 2017).

Aj keď vieme, že názory na inklúziu žiaka so zdravotným postihnutím sú rôzne, autori Seidler, Žovinec a Kurincová (2008) poukazujú na pozitívne hodnoty, ktoré nás utvrdzujú, že začlenenie žiaka s postihnutím do bežných podmienok má priaznivý vplyv pre všetkých, ktorí sú spolu v interakcii. Medzi výhody inklúzie pre deti bez postihnutia a s postihnutím autori radia získavanie životných skúseností, ktoré môžu využiť v realite, tiež dosahovanie nových komunikačných a sociálnych zručností, vďaka kontaktu s rovesníkmi, dieťa je začlenené do skupiny intaktných detí, čím je obrnené negatívnym pôsobením segregácie. Medzi výhody inklúzie patrí aj pozitívne smerovanie ku kladným modelom správania sa, posúvanie svojich existujúcich možností a schopností dopredu. Výhodami inklúzie pre intaktné deti sú najmä naučenie sa správať nesebecky a mať láskavý vzťah k človeku, ktorý využijú aj v budúcnosti, tiež pochopenie a vybudovanie spolupatričnosti s ľuďmi, ktorí sú iní, vidina dosahovania úspechov u ľudí so znevýhodnením a vlastná motivácia (Seidler, Žovinec a Kurincová, 2008).

V školskom prostredí sa inklúzia veľmi dobre a prirodzene realizuje prostredníctvom športových aktivít na hodinách telesnej a športovej výchovy (ďalej TŠV). Hoci šport a všeobecne pohyb je veľmi dôležitý pre ľudské zdravie, žiaci sa v dnešnej modernej spoločnosti pohybujú a cvičia čoraz menej, čo má vplyv na ich psychický aj fyzický rozvoj. Už Jan Ámos Komenský považoval pohyb za významný prostriedok vo výchove a vzdelávaní dieťaťa, ktorý posilňuje jeho prirodzený rozvoj. Aktivity spojené s hrou a pohybom sú podľa neho nutné podporovať. Podľa Kováčovej (2019) sa v TŠV formou hier najlepšie nadväzujú spoločné kontakty medzi všetkými zúčastnenými, čím sa prirodzene najlepšie nadväzuje na sociálnu inklúziu bez hodnotenia rozdielov medzi žiakmi. Ich vzájomnú kooperáciu autorka označuje za prospešnú. Hra sa tak využíva ako prirodzený nástroj na dosiahnutie bezproblémovej inklúzie vo vzdelávaní TŠV.

Súhlasíme s autormi Kristén, Klingvall a Ring (2022), ktorí hovoria, že inkluzívna TŠV by mala umožniť všetkým deťom s postihnutím aj bez postihnutia plne a aktívne sa zúčastňovať na telovýchovnom procese. Hodiny inkluzívnej TŠV obohacujú všetkých zúčastnených a zvýrazňujú potenciál každého žiaka. Rozmanitosť každého jednotlivca v skupine sa chápe ako podnet a obohatenie pre procesy učenia a rozvoja celej skupiny. Individuálny pohľad na každého účastníka a poznanie škály jeho rozmanitých pohybových, kognitívnych a sociálno-emocionálnych predpokladov ukazuje, že na to, aby sa spoločná aktívna športová činnosť mohla uskutočniť pre všetkých účastníkov, je potrebný rozmanitý repertoár metodických prístupov. Rozhodujúci význam má tiež pochopenie heterogenity skupiny žiakov a prehodnotenie športových aktivít v rôznych oblastiach pohybu. V inkluzívnych hodinách TŠV by mali žiaci spoznať rôzne atribúty významu športu a pohybových činností, a teda aj rôzne prístupy k športu, a mali by byť schopní ich sami objaviť. Zahrnutie rôznych perspektív môže viesť k zavedeniu nových prístupov k pohybovým a športovým aktivitám a k riešeniu rôznych potrieb detí a mladých ľudí v inkluzívnych športových podmienkach.

Ešte predtým, ako sa žiak s postihnutím začlení medzi ostatných spolužiakov na hodinách TŠV, by mal učiteľ prihliadať na systematické spoznávanie a komplexné poznanie žiaka z rôznych stanovísk, ako napríklad, aká zodpovednosť sa týka učiteľa, a taktiež žiaka pred a počas vzdelávacieho procesu; čo a aké osobitosti potrebuje každý žiak; čo chce robiť, a ako to chce robiť; v prípade nevyhovujúcich podmienok, čo treba zmeniť, čo sa očakáva od TŠV z pohľadu žiaka aj učiteľa; aké osobné ciele učenia a rozvoja môže žiak s rôznym postihnutím plniť vo vzdelávacom procese. Na tieto nevyhnutné opatrenia upozorňuje kolektív autorov Labudová et al. (2010), ktorí sa radia medzi prvých priekopníkov inkluzívnej TŠV na Slovensku. V tomto smere sa už na Slovensku v súčasnosti realizujú výskumy v oblasti inkluzívnej TŠV frekventovanejšie, ako tomu bolo pred tým. Napríklad autorky Olexová a Luptáková (2022) realizovali výskum na strednej škole v Bratislave s cieľom zistiť, ako by vnímali žiaci a žiačky inklúziu žiakov s mentálnym postihnutím na hodinách TŠV. Zistili, že dievčatá v signifikantne vyššej miere vyjadrujú pozitívnejšie postoje k začleneniu žiakov s mentálnym postihnutím do vyučovania TŠV v oblastiach sociálnych interakcií smerom k takýmto žiakom, ale aj v oblasti adaptácie pravidiel športových hier prispôsobených pre žiakov s mentálnym postihnutím. Ukazuje sa, že dievčatá sú smerom k inkluzívnemu vzdelávaniu žiakov s postihnutím spoločne s intaktnými žiakmi empatickejšie a viac prijímajú inklúziu na hodinách TŠV.

Cieľ a hypotézy výskumu

Cieľom výskumu bolo zistiť a porovnať postoje žiakov športových a nešportových tried k inklúzii žiaka so zrakovým postihnutím do vyučovania

telesnej a športovej výchovy. Postoje sme analyzovali osobitne pre oblasť sociálnych interakcií, modifikácií pravidiel športových hier a z celkového pohľadu na inklúziu v skupinách žiakov športových a nešportových tried.

H1 Predpokladáme, že žiaci bežných tried budú oproti žiakom športových tried deklarovať signifikantne pozitívnejšie postoje k inklúzii žiaka so zrakovým postihnutím do vyučovania TŠV v oblastiach:

H1a) Sociálnych interakcií,

H1b) Modifikácií pravidiel športových hier,

H1c) Celkového pohľadu na inklúziu v TŠV.

Metodika

Výskumný súbor tvorilo spolu 232 žiakov, z ktorých 152 žiakov s priemerným vekom $13,29 \pm 1,04$ rokov sa vzdelávalo v bežných, nešportových triedach a 80 žiakov s priemerným vekom $13,15 \pm 1,25$ rokov sa vzdelávalo v športových triedach. Respondenti boli žiakmi šiesteho až deviateho ročníka základnej školy v Žiline v Závodí (tab. 1).

Tabuľka 1: *Početnosť a percentuálne zastúpenie respondentov*

Základné charakteristiky súboru		Žiaci bežných tried (n=152)		Žiaci športových tried (n=80)	
		N	%	N	%
Pohlavie	Dievčatá	71	46,7	1	1,2
	Chlapci	81	53,3	79	98,8
Ročník	Šiesty	24	15,7	21	26,3
	Siedmy	48	31,6	17	21,3
	Ôsmy	53	34,9	22	27,4
	Deviaty	27	17,8	20	25,0

Zber výskumných údajov sme realizovali prostredníctvom štandardizovaného dotazníka CAIPE-R (Children's Attitude towards Inclusive Physical Education-Revised) zhotoveného podľa vedca Martina Blocka (Block, 1995). Autor tento dotazník zostavil pre hodnotenie postojov k inklúzii žiaka s telesným postihnutím do vyučovania TŠV. Dotazník sme modifikovali a viackrát v praxi overili pre inklúziu žiaka so zrakovým postihnutím (Olekšák, Nemček, Ruman, 2022; Nemček, 2022) a osobne žiakom predložili v tlačenej forme v marci 2023. Dotazník bol anonymný a jeho distribúcia bola realizovaná so súhlasom vedenia školy a zákonných zástupcov žiakov cez školský elektronický systém Edupage. Dotazník bol rozdelený na štyri časti. Prvá časť pozostávala z podrobného popisu žiaka a žiačky so zrakovým postihnutím (ďalej ZP), ktorí mali aj mená (Silvia a Richard) a opis podporil aj ilustračný obrázok, aby sa intaktní žiaci dokázali dokonale vcítiť do situácie, že na inkluzívnej

hodine TŠV je s nimi žiak so ZP. Druhá časť dotazníka obsahovala 5 výrokov, ktoré sa týkali postojov smerom k sociálnym interakciám intaktných žiakov so žiakom so ZP (napr. ako by ho prijali do svojho kolektívu, či by sa so žiakom so ZP kamarátili a pomáhali mu pri realizovaní športových činností). Tretia časť dotazníka bola 5 výrokmi zameraná na zisťovanie postojov smerom k modifikáciám pravidiel športových hier (futbal a basketbal) pre žiaka so ZP v inkluzívnej TŠV. Posledná štvrtá časť obsahovala osobné údaje, akými boli pohlavie, vek, ročník, ktorý navštevujú, informácia o tom, či sa vzdelávajú v športovej, alebo bežnej triede, a či sú bežnými/zdravými žiakmi alebo žiakmi so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Všetci žiaci participujúci na výskume označili, že sú bežnými, zdravými žiakmi základnej školy. Žiaci svoj súhlas, resp. nesúhlas s výrokmi v dotazníku vyjadrovali na 4 bodovej Likertovej škále od bodu 1, ktorý znamenal nesúhlas s daným výrokom po bod 4, ktorý znamenal súhlas s výrokom takto: 1 – nesúhlasím, 2 – skôr nesúhlasím, 3 – skôr súhlasím, 4 – súhlasím. Vyššie bodové skóre znamenalo pozitívnejší postoj k inklúzii žiaka so ZP do vyučovania TŠV. Výskumné údaje o postojoch k inkluzívnemu vzdelávaniu v TŠV sme pre účely predloženého vedeckého článku spracovali len na základe premennej „trieda“, teda žiakov bežných, nešportových tried a žiakov športových tried.

Získané údaje sme nahrali do matice programu Microsoft Excel a maticu sme následne nahrali do štatistického programu SPSS verzia 27, kde sme údaje podrobili matematicko-štatistickému spracovaniu. Na matematické vyhodnotenie získaných údajov sme použili vypočítané priemerné bodové skóre ($\bar{x}$) z odpovedí žiakov a smerodajnú odchýlku ($\pm SD$). Priemerným bodovým skóre a smerodajnou odchýlkou sme spracovali (1) jednotlivé odpovede žiakov na každý výrok samostatne; (2) súčet 5 výrokov pre oblasť sociálnych interakcií a súčet 5 výrokov pre oblasť modifikácií pravidiel športových hier; (3) a súčet všetkých 10 výrokov (sociálne interakcie plus modifikácie pravidiel), ktorý udával celkový pohľad na inklúziu. Pre porovnanie rozdielov v postojoch z hľadiska charakteru navštevovanej triedy (žiaci bežných tried versus žiaci športových tried), sme aplikovali neparametrický Mann-Whitneyho U-test pre dva nezávislé výbery. Významnosť rozdielov sme určili na 1 % ($p \leq 0,01$) a 5 % ($p \leq 0,05$) hladine štatistickej významnosti. Realizovali sme aj výpočet spoľahlivosti aplikovaného výskumného nástroja CAIPE-R pre modifikáciu žiaka so ZP Cronbachovým alfa ($\alpha=0,735$), ktorým bola preukázaná akceptovateľná miera spoľahlivosti (George a Mallery, 2016).

Výsledky

Tabuľka 2: Porovnanie postojov žiakov pre oblasť sociálnych interakcií

Výroky:	Žiaci bežných tried	Žiaci športových tried	Mann-Whitney U-test	
	$\bar{x} \pm SD$	$\bar{x} \pm SD$	U	p
1. Bolo by fajn, keby žiak so ZP mohol so mnou chodiť na TŠV.	3,14 ± 0,77	2,68 ± 0,87	4284	0,00**
2. Keby sme hrali na TŠV napr. basketbal, bolo by fajn mať žiaka so ZP v družstve.	2,55 ± 0,95	2,08 ± 0,95	4411	0,00**
3. TŠV by bola zábavná, keby tam bol žiak so ZP so mnou.	3,23 ± 0,74	3,06 ± 0,83	5469	0,18
4. Keby bol žiak so ZP so mnou na TŠV, bavil by som sa s ním...	3,45 ± 0,62	3,30 ± 0,77	5532	0,21
5. Keby bol žiak so ZP so mnou na TŠV, rád by som mu pomohol cvičiť a hrať hry.	3,38 ± 0,70	3,14 ± 0,88	5272	0,07
Oblasť sociálnych interakcií	3,15 ± 0,52	2,85 ± 0,61	4343	0,00**

Analýzou získaných údajov v oblasti sociálnych interakcií v inkluzívnej TŠV sme zistili, že žiaci bežných tried sa s výrokom č. 4, ktorý znie: „Keby bol žiak so ZP so mnou na TŠV, bavil by som sa s ním, a bol by som jeho kamarát“ stotožnili najviac, na čo poukazuje aj priemerné bodové skóre $3,45 \pm 0,62$ bodov. Najviac negatívnu odpoveď sme u žiakov bežných tried zaznamenali vo výroku č. 2, ktorý mal znenie: „Keby sme hrali na TŠV napr. basketbal, bolo by fajn mať žiaka so ZP v družstve“, ktorého priemerná hodnota skóre bola len $2,55 \pm 0,95$ bodov. V skupine žiakov športových tried môžeme v oblasti sociálnych interakcií vidieť najvyššiu mieru súhlasu taktiež s výrokom č. 4 s priemerným bodovým skóre $3,30 \pm 0,77$ bodov, ktorý hovorí o vytváraní si priateľstiev na hodinách TŠV so žiakom so ZP. Naopak výrok č. 2 s priemerným bodovým skóre $2,08 \pm 0,95$ bodov zodpovedal najnižšej miere súhlasu u žiakov športových tried práve tak, ako sa to ukázalo u žiakov nešportových tried, čím obe skupiny žiakov deklarovali, že žiaka so ZP vo svojom družstve skôr nechcú mať (tab. 2).

Rozdiely v postojoch pre oblasť sociálnych interakcií so začlenením žiaka so ZP do TŠV sú medzi žiakmi bežných a športových tried významné na 1 % hladine štatistickej významnosti ($U=4343$, $p=0,00^{**}$). Významné rozdiely sme zistili aj vo výroku č. 1 ($U=4284$, $p=0,00^{**}$) v prospech pozitívnejších postojov žiakov bežných tried oproti žiakom športových tried, ktorí vyjadrili vyššiu mieru súhlasu s tým, že by bolo fajn, keby žiak so ZP mohol s nimi

chodiť na hodiny TŠV. Žiaci bežných tried v porovnaní so žiakmi športových tried prejavili svoj súhlas vo vyššej miere aj s výrokom č. 2 ($U=4411$, $p=0,00^{**}$), ktorý hovorí o tom, že by boli radi, keby mali žiaka so ZP v družstve (tab. 2).

Výsledky v oblasti sociálnych interakcií žiakov na inkluzívnych hodinách TŠV ukazujú, že žiaci bežných tried by významne vo vyššej miere prijali na TŠV žiaka so ZP ako žiaci športových tried, čím sme potvrdili nami stanovený predpoklad H1a, kde sme predpokladali, že žiaci bežných tried budú oproti žiakom športových tried deklarovať signifikantne pozitívnejšie postoje k inklúzii žiaka so zrakovým postihnutím do TŠV v oblasti sociálnych interakcií.

Tabuľka 3: Porovnanie postojov žiakov pre oblasť modifikácií pravidiel

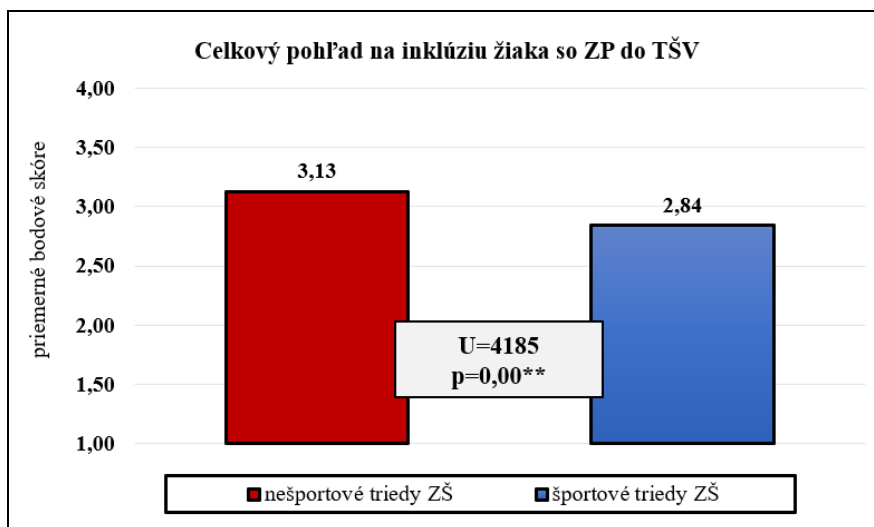
Výroky:	Žiaci bežných tried	Žiaci športových tried	Mann-Whitney U-test	
	$\bar{x} \pm SD$	$\bar{x} \pm SD$	U	p
6. V basketbale nesmú byť blokované prihrávky, ktoré smerujú na žiaka so ZP.	$2,88 \pm 1,04$	$2,43 \pm 1,18$	4754	$0,01^{**}$
7. Žiakovi so ZP by sme dovolili strieľať na ozvučený kôš, ktorý je nižší...	$3,18 \pm 0,96$	$2,70 \pm 1,22$	4803	$0,01^{**}$
8. V basketbale by žiak so ZP mohol zostať v priestore pod košom alebo pri koši dlhšie...	$2,99 \pm 0,83$	$3,00 \pm 1,17$	5673	0,38
9. Bolo by dobré, keby žiakovi so ZP nikto nemohol vziať po prihrávke loptu.	$2,84 \pm 0,99$	$2,46 \pm 1,17$	4972	$0,02^{*}$
10. Keby počas hry získal žiak so ZP loptu, pomohol by som mu dať kôš...	$3,72 \pm 0,57$	$3,56 \pm 0,73$	5427	0,08
Oblasť modifikácií pravidiel	$3,12 \pm 0,50$	$2,83 \pm 0,71$	4647	$0,00^{**}$

Analýzou získaných údajov v oblasti modifikácií pravidiel športových hier v inkluzívnej TŠV sme zistili, že väčšina žiakov bežných tried vyjadrila najväčší súhlas s výrokom č. 10, teda „Keby počas hry získal žiak so ZP loptu, slovnými a inštrukciami by som ho navádzal, a pomohol by som mu dať kôš, keďže je hráčom môjho tímu“. Odpovede žiakov dosiahli v tomto výroku priemernú hodnotu $3,72 \pm 0,57$ bodov, čo znamenalo úplný súhlas s daným výrokom. Na strane druhej, najnižšiu mieru súhlasu vyjadrili žiaci bežných tried vo výroku č. 9 so znením „Bolo by dobré, keby žiakovi so ZP nikto nemohol vziať po prihrávke loptu“ a s hodnotou priemerného skóre $2,84 \pm 0,99$ bodov. Aj skupinou žiakov športových tried bol výrok č. 10 vyhodnotený najpozitívnejšie, ako tomu bolo v prípade žiakov bežných tried, s priemerným skóre

3,56 ± 0,73 bodov. Najmenej sa žiaci športových tried stotožnili s výrokom č. 6, ktorý znel „V basketbale nesmú byť blokované prihrávky, ktoré smerujú na žiaka so ZP“, kedy odpovede žiakov športových tried v tomto výroku dosiahli priemernú hodnotu len 2,43 ± 1,18 bodov (tab. 3).

V jednotlivých výrokoch zameraných na oblasť modifikácií pravidiel športových hier v inkluzívnych hodinách TŠV sa prejavili štatisticky významné rozdiely medzi žiakmi bežných a športových tried, a to konkrétne v 6., 7. a 9. výroku. Žiaci bežných tried oproti žiakom športových tried deklarovali v inkluzívnych hodinách TŠV významne vyššiu mieru súhlasu so zákazom blokovania prihrávok, ktoré smerujú na žiaka so ZP ($U=4754$, $p=0,01^{**}$), tiež s povolením pravidla strelby na nižší ozvučený kôš žiakovi so ZP ($U=4803$, $p=0,01^{**}$), a v neposlednom rade so zákazom odobratia lopty po prihrávke žiakovi so ZP ($U=4972$, $p=0,02^{*}$) (tab. 3).

Rozdiely v postojoch zameraných na oblasť modifikácií pravidiel športových hier v inkluzívnych hodinách TŠV pri začlenení žiaka so ZP sú medzi žiakmi športových a bežných tried významné na 1 % hladine štatistickej významnosti ($U=4647$, $p=0,00^{**}$), v prospech pozitívnejších postojov zo strany žiakov bežných, nešportových tried oproti žiakom športových tried. Týmto zistením sme potvrdili nami stanovený predpoklad H1b, kde sme predpokladali, že žiaci bežných tried budú oproti žiakom športových tried deklarovať signifikantne pozitívnejšie postoje k inklúzii žiaka so zrakovým postihnutím do TŠV v oblasti modifikácií pravidiel športových hier.

Obrázok 1: Porovnanie celkového pohľadu na inklúziu žiaka so ZP do TŠV

Analýzou celkového pohľadu na inklúziu žiaka so ZP do vyučovania TŠV sme v oboch súboroch žiakov športových i bežných tried zistili, že priemerné skóre ich odpovedí sa pohybovalo okolo číselnej hodnoty 3,00 bodov,

čo predstavuje skôr súhlasný postoj k začleneniu žiaka so ZP do TŠV. Následným prepočtom Mann-Whitneyho U-testom môžeme ďalej vidieť, že predsa len signifikantne pozitívnejší celkový postoj k inklúzii žiaka so ZP do vyučovania TŠV sa preukázal v súbore žiakov bežných tried oproti žiakom športových tried ($U=4185$, $p=0,00^{**}$), čím opäť potvrdzujeme nami stanovenú hypotézu H1c, v ktorej sme predpokladali, že žiaci bežných tried budú oproti žiakom športových tried deklarovať signifikantne pozitívnejší celkový postoj k inklúzii žiaka so zrakovým postihnutím do vyučovania TŠV.

Diskusia

Cieľom predloženého výskumu bolo zistiť a porovnať postoje žiakov športových a bežných, nešportových tried k inklúzii žiaka so zrakovým postihnutím do vyučovania telesnej a športovej výchovy. Postoje sme analyzovali osobitne pre oblasť sociálnych interakcií, modifikácií pravidiel športových hier a z celkového pohľadu na inklúziu. Stanovili sme si aj hypotézu, v ktorej sme predpokladali, že žiaci bežných tried budú oproti žiakom športových tried deklarovať signifikantne pozitívnejšie postoje k inklúzii žiaka so zrakovým postihnutím do vyučovania TŠV v oblastiach sociálnych interakcií, modifikácií pravidiel športových hier, a preukážu pozitívnejší aj celkový pohľad na inklúziu v TŠV.

V oblasti sociálnych interakcií na inkluzívnych hodinách TŠV sme našim výskumom zistili, že obe skupiny žiakov športových i bežných tried by vnímali žiaka so ZP ako svojho kamaráta, nakoľko najpozitívnejší postoj preukázali vo výroku, ktorý hovorí o priateľskom vzťahu medzi intaktnými žiakmi a žiakom so ZP na inkluzívnych hodinách TŠV. Na strane druhej sme ale zistili, že obe skupiny žiakov deklarovali skôr negatívny postoj smerom k žiakovi so ZP tým, že ho v inkluzívnych hodinách TŠV odmietajú mať vo svojom družstve. Aj keď sú postoje oboch súborov žiakov základnej školy, čo sa týka najpozitívnejších a najnegatívnejších hodnotení v sociálnych interakciách skoro totožné, výsledky ďalej deklarujú, že žiaci bežných tried prejavili na inkluzívnych hodinách TŠV signifikantne pozitívnejšie postoje v sociálnych interakciách smerom k žiakovi so ZP oproti žiakom športových tried, a to pozitívnejším vyjadrením sa k tomu, že by bolo fajn, keby žiak so ZP mohol s nimi chodiť na hodiny TŠV, a že by boli radi, keby mali žiaka so ZP v družstve. V oblasti sociálnych interakcií na inkluzívnych hodinách TŠV sme nami stanovený predpoklad H1a potvrdili. Autori Winnick & Poretta (2017) zdôrazňujú, že neoddeliteľnou súčasťou začlenenia žiaka so ZP do kolektívu bežných žiakov na hodinách TŠV patria práve zručnosti v sociálnych interakciách. Odporúčajú, že na začiatok pre začlenenie dieťaťa so ZP sú vhodné pohybové aktivity, pri ktorých sa vidiaci rovesníci môžu spoločne zapájať so spolužiakmi so ZP jednoduchými úpravami, ako je pridávanie zvončekov do lopty. Zahnutie do hry na budovanie tímu, vrátane kolektívnych športov do TŠV, ktoré sú

založené na dobrodružstvách, uľahčí pozitívnu komunikáciu a zdôrazní dôležitosť tímovej spolupráce medzi všetkými žiakmi. Autori odporúčajú pri kolektívnych športoch striedať role medzi všetkými žiakmi v skupine – kapitán, člen tímu (Winnick a Poretta, 2017). Využívanie možnosti spolužiakov/kamarátov na podporu, pomoc a vedenie žiakov so ZP je jedna z najdôležitejších a najvýznamnejších možností socializácie. Kamarát môže žiakovi so ZP povedať, kedy má prihrať, alebo kedy očakávať loptu, vysvetliť ďalšiu časť stretnutia s loptou alebo naviesť žiaka so ZP na vhodné miesto. Intaktní spolužiak tiež zaistí, že žiak so ZP nie je úplne odkázaný na učiteľa TŠV, a pritom si spoločne vytvárajú silné kamarátske puto (Macular Disease Society, 2020). Výskum, ktorý realizoval autor Coates (2017), tieto tvrdenia podporuje, nakoľko žiaci so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami uvádzali pozitívne vzťahy s rovesníkmi na hodinách TŠV, pričom tieto vzťahy viedli k lepším zážitkom zo športových aktivít i samotnej hodiny. Žiaci so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami často hovorili o svojich spolužiakoch ako o kamarátoch vo výskume Moriña a Carballo (2017), a taktiež spomínali, že intaktní žiaci bežných tried skúmali rôzne spôsoby, ktorými im pomáhali zúčastňovať sa na TŠV, a takto si hodiny spoločne užívali. Výskumy realizované v oblasti inklúzie žiakov so ZP do TŠV deklarujú ale mnohokrát aj opak. Aj keď v niektorých výskumoch mali žiaci so ZP pozitívne skúsenosti s inkluzívnym vzdelávaním, tretina z nich sa cítila osamelá alebo izolovaná a nespokojná so sociálnymi vzťahmi na inkluzívnych hodinách (Jessup et al., 2018). Niektorí žiaci boli, žiaľ, kvôli svojmu postihnutiu šikanovaní alebo dráždení svojimi spolužiakmi (Chang & Schaller, 2002; Brydges & Mkandawire, 2017). Problémy existujú tak v sociálnej, ako aj v akademickej oblasti. TŠV je jedným z akademických predmetov, kde žiaci a študenti so ZP zažívajú izoláciu a vylúčenie, tvrdia autori Haegele a Porretta (2015) a Haegele a Zhu (2017). V tejto oblasti skúmania bolo odhalených niekoľko významných negatívnych skúseností v inkluzívnej TŠV (Ruin, Giese & Haegele, 2021). Ako sme už vyššie spomenuli, tieto negatívne skúsenosti sú podložené prípadmi šikanovania zo strany rovesníkov (Haegele et al., 2020; Haegele & Zhu, 2017), ale bohužiaľ aj odstrkováním a izoláciou týchto žiakov z aktivít zo strany telovýchovných pedagógov z dôvodu vnímania ich neschopnosti (Tanure Alves et al., 2018). Žiaci so ZP uviedli, že učitelia TŠV nevedome negatívne ovplyvňovali sociálnu klímu na hodinách tým, že vyzdvihovali neschopnosť týchto žiakov, znevažovali ich a zároveň diskriminovali pred rovesníkmi bez zrakového postihnutia (Yessick a Haegele, 2019).

V oblasti modifikácií pravidiel športových hier na inkluzívnych hodinách TŠV prispôbených pre žiaka so ZP sme naším výskumom zistili, že obe skupiny žiakov športových i bežných tried by počas hry čo najlepšie slovne navádzali/inštruovali spolužiaka so ZP, čím by sa mu zo všetkých síl snažili pomôcť skórovať. Na strane druhej síce žiaci bežných tried najmenej zo všetkých hodnotených výrokov súhlasili s pravidlom odobratia lopty po prihrávke žiakovi so ZP, no priemerné skóre ukázalo, že i napriek tomu sa s daným pravidlom

v inkluzívnych hodinách TŠV skôr stotožňujú, ako by ho mali odmietat'. Inak tomu ale bolo u žiakov športových tried, ktorí skôr odmietali toto pravidlo, ale taktiež pravidlo zákazu blokovania prihrávok smerujúcich na spolužiaka so ZP, s ktorým vyjadrili najvyššiu mieru nesúhlasu v oblasti modifikácií pravidiel športových hier prispôsobených pre žiaka so ZP. Aj keď celkové hodnotenie postojov pre modifikácie pravidiel športových hier v inkluzívnych hodinách TŠV poukazuje na to, že obe skupiny žiakov s modifikáciami skôr súhlasia, predsa len významne pozitívnejšie postoje prejavili žiaci bežných tried oproti žiakom športových tried, ktoré boli podporené signifikantne pozitívnejšími postojmi v pravidle zákazu blokovania prihrávky smerujúcej na žiaka so ZP, v pravidle povolenia streľby žiakovi so ZP na ozvučený koš, ktorý je nižší, alebo položený na zemi, a v neposlednom rade v pravidle zákazu odobratia lopty po prihrávke žiakovi so ZP. V oblasti modifikácií pravidiel športových hier na inkluzívnych hodinách TŠV sme nami stanovený predpoklad H1b potvrdili. Na to, aby bol inkluzívny telovýchovný proces úspešný, je potreba niekoľkých modifikácií pre žiakov so zdravotným znevýhodnením, nevynímajúc žiakov so ZP. Pridanie zvukových zariadení alebo upravenie športových pomôcok na auditívne vnímanie je výrazným špecifikom práve pre žiakov so ZP v inkluzívnych hodinách TŠV. Statton Thompson et al. (2021) zdôrazňujú, že úprava na poskytovanie sluchových podnetov je jedna z najdôležitejších špecifik u žiakov so ZP. Zvukový popis je preklad obrazového materiálu do slov. Ak učitelia na TŠV využívajú obrázky alebo tabuľa, je dôležité ich žiakovi so ZP vložiť do ústneho prejavu. Činnosti závislé od zraku je dôležité pre žiakov so ZP upraviť tak, aby poskytovali ďalšie zvukové podnety, napr. využívanie audio loptičiek, ozvučenie bránok/basketbalových košov, a zvuk zabezpečiť, napríklad tleskaním, pípaním a podobne (Kasser a Lytle, 2013; Winnick a Poretta, 2017). Ďalším špecifickým pravidlom, ktoré autori odporúčajú, je úprava prostredia na poskytnutie kinestetických podnetov. Úlohou učiteľa je vyzdvihnúť iné zdroje zmyslových podnetov, ako sú sluchové, hmatové a kinestetické, aby kompenzoval znížené alebo chýbajúce zrakové podnety (Winnick a Poretta, 2017). Kasser a Lytle (2013) a Macular Disease Society (2020) zas zdôrazňujú zváženie zdravotných a bezpečnostných aspektov, ako sú prekážky alebo rôzne typy terénu. Pri výučbe konkrétnej motorickej zručnosti môže učiteľ fyzicky viesť telo žiaka do správnej polohy, aby mu pomohol pri učení. Taktiež zmenšený model ľudského tela, napríklad bábika s pohyblivými kĺbmi, ktoré si deti môžu ohmatať, pomáha sprostredkovať vzťah častí tela počas manévru, ako je napríklad skok znožmo alebo kotúľ (Winnick a Poretta, 2017). Existuje mnoho modifikácií pre úspešnú inklúziu žiakov so ZP do TŠV, len je nevyhnutné zo strany učiteľov sa s nimi oboznámiť. Vzhľadom k našim výsledkom si myslíme, že žiaci športových tried berú TŠV a šport oproti žiakom bežných tried vážnejšie, preto menej súhlasia so zmenou pravidiel alebo prispôobením sa, pretože by pociťovali nespravodlivosť a značné znevýhodnenie. Preto sa môže stať, že pri športových aktivitách vyčleňujú „slabších spolužiakov“, teda aj žiakov so ZP, ktorí by ich mohli pri dosahovaní

športových výkonov obmedzovať, spomaľovať a v neposlednom rade ich nekonečná túžba zvíťaziť im nedovoľuje prispôbenými pravidlami zvýhodňovať žiakov so zdravotným postihnutím vo všeobecnosti. Dôvodom odmietania modifikácií pravidiel v inkluzívnych hodinách TŠV zo strany žiakov športových tried môže byť aj skutočnosť, že v bežných triedach je v súčasnej dobe začlenený ne jeden žiak so zdravotným znevýhodnením, a preto títo žiaci vyjadrujú pozitívnejšie postoje aj smerom k inkluzívnej TŠV, a naopak u žiakov, ktorí sa vzdelávajú v športových triedach aj vzhľadom ku kritériám výberu do týchto tried, je veľmi nízka pravdepodobnosť, že by mali takéhoto žiaka v triede, a preto sa domnievame, že pripúšťanie si modifikácií pravidiel je pre nich veľmi náročný proces, s ktorým sa len veľmi ťažko dokážu stotožniť.

Hoci v oblasti celkového pohľadu na inklúziu v TŠV sme v oboch súboroch žiakov športových i bežných tried zistili skôr súhlasný postoj k začleneniu žiaka so ZP do vyučovania TŠV, výsledky preukázali predsa len signifikantne pozitívnejší celkový postoj v súbore žiakov bežných tried oproti žiakom športových tried, čím sme opäť potvrdili nami stanovený predpoklad H1c. Na základe výskumu, ktorý sme realizovali, môžeme povedať, že vo všetkých porovnaniach sme u žiakov športových tried zistili signifikantne negatívnejšie postoje v sociálnych interakciách so žiakom s ZP, v modifikáciách pravidiel športových hier, ako aj v celkovom pohľade na inklúziu žiakov so ZP v TŠV oproti žiakom, ktorí sa vzdelávajú v bežných triedach. S týmito tvrdeniami však nesúhlasia Ozturk a Abakay (2014), ktorých výsledky výskumu poukázali na fakt, že žiaci športových škôl pociťujú pozitívne emócie k deťom so ŠVVP a majú pozitívne názory na to, aby sa tieto deti zúčastňovali na športových aktivitách a vzdelávacích programoch športového charakteru spoločne s nimi. Toto tvrdenie podporujú aj autorky Mészárosová a Nemček (2022), ktoré vo svojom výskume zistili, že žiaci športových tried oproti žiakom bežných tried preukazujú signifikantne pozitívnejšie názory na inklúziu žiaka s telesným postihnutím využívajúceho na mobilitu invalidný vozík do vyučovania TŠV vo všetkých nami analyzovaných oblastiach inklúzie. Našli sme však aj výskum, ktorý deklaruje, že neexistuje významný rozdiel v postojoch medzi žiakmi športových a nešportových tried na začlenenie žiaka so ZP do inkluzívnej TŠV (Hutzler a Levi, 2008). Títo vedci zistili, že medzi žiakmi, ktorí navštevovali športové triedy, a žiakmi, ktorí navštevovali bežné, nešportové triedy, neboli významné rozdiely v postojoch smerom k inkluzívnemu vzdelávaniu v TŠV.

Záver

Predloženým výskumom deklaruujeme, že žiaci bežných tried vnímajú žiaka so ZP na inkluzívnych hodinách telesnej a športovej výchovy signifikantne pozitívnejšie ako žiaci športových tried. Toto zistenie sme potvrdili v oblasti sociálnych interakcií intaktných žiakov smerom k žiakovi so ZP, v oblasti modifikácií pravidiel športových hier prispôbených pre žiaka so ZP, ako aj

v celkovom pohľade na inkluzívne vzdelávanie v telesnej a športovej výchove. V záveroch ale musíme podotknúť, že výsledky výskumu nemôžu byť zovšeobecnené na všetkých žiakov športových a bežných tried, nakoľko sa nášho výskumu zúčastnili žiaci len jednej základnej školy. Rovnako by sa malo v takýchto výskumoch (výskumy zamerané na postoje) brať do úvahy aj pohlavie žiakov, ktoré sme my v našej práci nezohľadnili, lebo mnohokrát postoje dievčat a postoje chlapcov sa k inklúzii žiakov so zdravotným postihnutím do vyučovania TŠV významne líšia, a taktiež v skupine žiakov športových tried sa nachádzalo len jedno dievča, čo mohlo výrazne ovplyvniť výsledky nášho výskumu.

Bibliografia

- BLOCK, M. E. 1995. Development and validation of the children's attitudes toward integrated physical education–revised (CAIPE–R) inventory. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 12(1), 60-77. <https://doi.org/10.1123/apaq.12.1.60>
- BRYDGES, C., a MKANDAWIRE, P. 2017. Perceptions and concerns about inclusive education among students with visual impairments in Lagos, Nigeria. *International Journal of Disability, Development and Education*, 64(2), 211-225. <https://doi.org/10.1080/1034912X.2016.1183768>
- COATES, J. 2017. *Understanding inclusion in physical education from the child's perspective*. In: MORIN, A., MAÏANO, CH., TRACEY, D., CRAVEN, R. 2017. *Inclusive Physical Activities. International perspectives*. Charlotte, NC: Information Age Publishing Inc, p. 133-160. ISBN 978-1-68123-852-4.
- DOHOVOR OSN, 2010. *Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím a Slovenská republika*. Dostupné z: <https://www.mpsvr.sk/files/slovensky/uvod/legislativa/socialna-pomoc-podpora/dohovor-osn-pravach-osob-so-zdravotnym-postihnutim-opcny-protokol-sk-aj.pdf>
- GEORGE, D., a MALLERY, P. 2016. *IBM SPSS Statistics 23 Step by Step: A Simple Guide and Reference* (14th ed.). New York: Routledge. ISBN 978-1-138-49104-5.
- HAEGELE, J. A., HODGE, S. R., ZHU, X., HOLLAND, S. K., a WILSON, W. J. 2020. Understanding the inclusiveness of integrated physical education from the perspectives of adults with visual impairments. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 37(2), 141-159. <https://doi.org/10.1123/apaq.2019-0094>
- HAEGELE, J. A., a PORRETTA, D. 2015. Physical activity and school-age individuals with visual impairments: A literature review. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 32(1), 68-82. <https://doi.org/10.1123/apaq.2013-0110>
- HAEGELE, J. A., a ZHU, X. 2017. Experiences of individuals with visual impairments in integrated physical education: A retrospective study. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 88(4), 425-435. <https://doi.org/10.1080/02701367.2017.1346781>

- HUTZLER, Y. a LEVI, I. 2008. Including children with disability in physical education: general and specific attitudes of high-school students. *European Journal of Adapted Physical Activity*, 1(2), 21-30. <https://doi.org/10.5507/euj.2008.006>
- CHANG, S. C.-H., a SCHALLER, J. 2002. The views of students with visual impairments on the support they received from teachers. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 96(8), 558-575. <https://doi.org/10.1177/0145482X0209600803>
- JESSUP, G. M., BUNDY, A. C., HANCOCK, N., a BROOM, A. 2018. Being noticed for the way you are: Social inclusion and high school students with vision impairment. *British Journal of Visual Impairment*, 36(1), 90-103. <https://doi.org/10.1177/0264619616686396>
- KASSER, L., LYTLE, K. 2013. *Inclusive Physical Activity: Promoting Health for a Lifetime*. 2nd ed. Champaign: Human Kinetics, 299 p. ISBN 978-1-4504-0186-9.
- KOVÁČOVÁ, B. 2019. *S inklúziou od raného veku. Dieťa s odlišnosťou a jeho vstup do kolektívu*. 1. vyd. Hliník nad Hronom: REZILIENCIA s.r.o., 100 s. ISBN 978-80-9722-77-5-3.
- KRISTÉN, L., KLINGVALL, B., a RING, M. 2022. The co-development of inclusive tools in physical education for pupils with and without disabilities. *Sport in Society*, 25(5), 1000-1016. <https://doi.org/10.1080/17430437.2020.1819243>
- LABUDOVÁ, J., VESELÁ, O., GÁLYOVÁ, I., NEMČEK, D., PČOLKA, P. 2010. *Edukológia zdravotnej a telesnej výchovy a športu postihnutých*. 1. vyd. Bratislava: END, spol. s.r.o. 90 s. ISBN 978-80-89324-04-0.
- LÖRINCZOVÁ, M. 2017. *Sociálne kompetencie žiakov v inklúziivnom vzdelávaní*. Dizertačná práca. Nitra: Pedagogická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Vedúci práce: Erik Žovinec.
- MACULAR DISEASE SOCIETY, 2020. *Tips for teaching sport to visually impaired students*. Dostupné z: <https://www.macularsociety.org/professionals/teaching-resources/tips-teaching-sport-visually-impaired-students/>
- MÉSZÁROSOVÁ, N. a NEMČEK, D. 2022. Názory žiakov športových a nešportových tried na inklúziu žiaka s telesným postihnutím v telesnej a športovej výchove. *Telesná výchova & šport*, 32(2), 27-37.
- MIŠOVÁ, I., STAVROVSKÁ, Z., ZÁHORCOVÁ, V. 2009. *Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím (s komentárom vybraných článkov)*. Bratislava: ZPMP v SR, s. 38-39. ISBN 978-80-89344-02-4.
- MORIÑA, A., a CARBALLO, R. 2017. The impact of a faculty training program on inclusive education and disability. *Evaluation and Program Planning*, 65, 77-83. <https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2017.06.004>
- NEMČEK, D., 2022. Children's attitudes towards inclusion of visually impaired students in physical education classes: gender differences. *Physical Education Theory and Methodology*, 22(3), 423-429. <https://doi.org/10.17309/tmfv.2022.3.18>

- OLEKŠÁK, O., NEMČEK, D., RUMAN, D., 2022. Children's attitudes towards inclusion of visually impaired pupil in physical education lessons from the point of pupils' experience. *Sport and Society*, 22(1), 1-7. <https://doi.org/10.36836/2022/1/03>
- OLEXOVÁ, J. a LUPTÁKOVÁ, M. 2022. Ako by vnímali žiaci strednej školy spolužiaka a spolužiačku s intelektovým postihnutím na hodinách telesnej a športovej výchovy? *Telesná výchova & šport*, 32(2), 48-63.
- OZTURK, H. a ABAKAY, U. 2014. Research of attitudes of the students studying in schools of physical education and sport toward disabled kids. *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 16(3), 66-68. <https://doi.org/10.15314/TJSE.201439683>
- RUIN, S., GIESE, M., a HAEGELE, J. A. 2021. Fear or freedom? Visually impaired students' ambivalent perspectives on physical education. *British Journal of Visual Impairment*, 39(1), 20-30. <https://doi.org/10.1177/0264619620961813>
- SEIDLER, P., ŽOVINEC, E., KURINCOVÁ, V. 2008. *Edukácia a inklúzia žiakov so špeciálnymi potrebami*. 1. vyd. Nitra: CCV PF UKF v Nitre, 80 s. ISBN 978-80-8094-291-5.
- TANURE ALVES, M. L., HAEGELE, J. A., a DUARTE, E. 2018. "We can't do anything": The experiences of students with visual impairments in physical education classes in Brazil. *British Journal of Visual Impairment*, 36(2), 152–162. <https://doi.org/10.1177/0264619617752761>
- STATTON THOMPSON, D., BEENE, S., GREER, K., WEGMANN, M., FULLMER, M., MURPHY, M., SCHUMACHER, S., a SAULTER, T. 2022. A proliferation of images: Trends, obstacles, and opportunities for visual literacy. *Journal of Visual Literacy*, 41(2), 113-131. <https://doi.org/10.1080/1051144X.2022.2053819>
- WINNICK, J. a PORRETTA, D. 2017. *Adapted Physical Education and Sport*. 6th ed. Champaign, IL: Human Kinetics, 628 s. ISBN 978-14-92511-53-3.
- YESSICK, A., a HAEGELE, J. A. 2019. "Missed opportunities": Adults with visual impairments' reflections on the impact of physical education on current physical activity. *British Journal of Visual Impairment*, 37(1), 40-49. <https://doi.org/10.1177/0264619618814070>

Výskum bol podporený grantovými projektmi Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR – KEGA č. 051UK-4/2022 (Inkluzívne vzdelávanie v telesnej a športovej výchove) a VEGA č. 1/0694/24 (Telesná a športová výchova ako prostriedok inklúzie žiakov s poruchami autistického spektra).

Doc. Mgr. Dagmar Nemček, PhD.

Katedra špeciálnej pedagogiky

Univerzita Komenského v Bratislave, Pedagogická fakulta

Račianska 59, 813 34 Bratislava

dagmar.nemcek@uniba.sk

Bc. Barbora Kyselová

Katedra špeciálnej pedagogiky

Univerzita Komenského v Bratislave, Pedagogická fakulta

Račianska 59, 813 34 Bratislava

kyselova50@uniba.sk